

Kapittel 8

MODERNE PASTORAL REINDRIFT I STABILITET

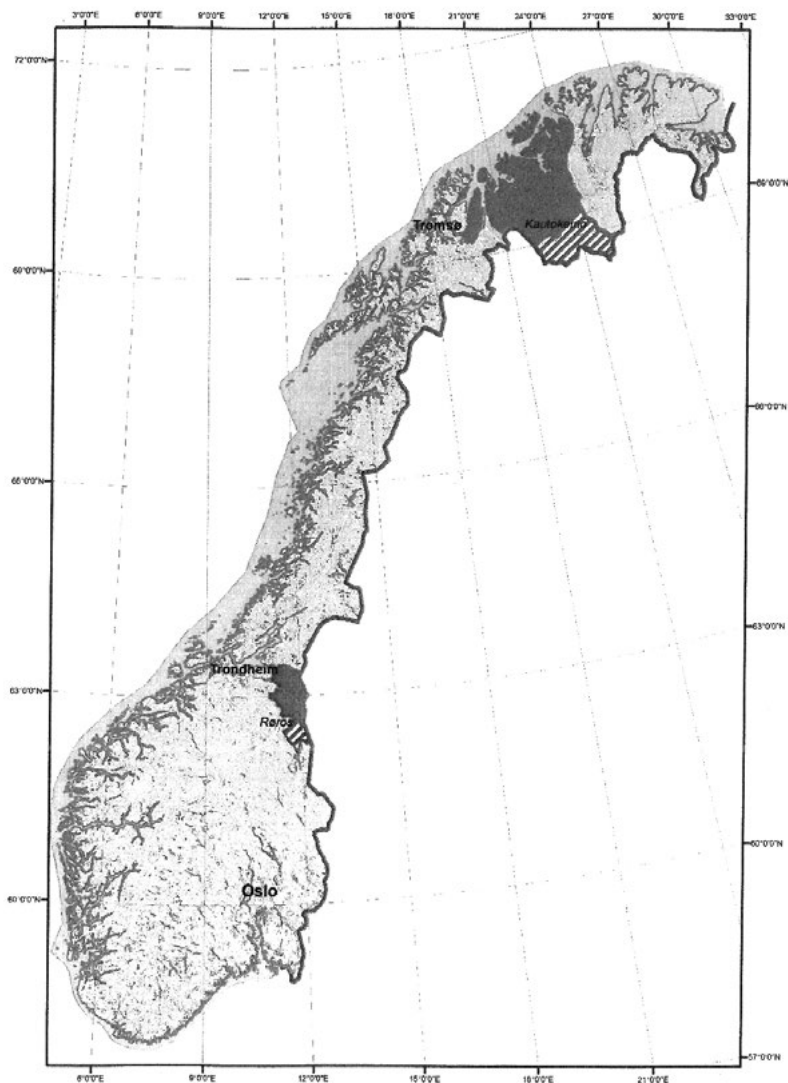
Johan Klemet Hætta Kalstad og Jan Åge Riseth

Fra og med 1970-tallet utviklet norske myndigheter en næringsorientert reindriftspolitikkk gjennom en ny reindriftslov og en reindriftsavtale etter mønster av jordbruksavtalen. Dette har vært relativt vellykket i sør, men ikke fungert etter intensjonene i nord. Dette kapittelet beskriver bakgrunnen for dette og foretar en komparativ analyse av utviklingen i to regioner. Hovedkonklusjonen er at mens reformene i sør fant gjenklang i reindriftssamenes verdier og strategier, ble de i nord oppfattet som bremses for reindriftens utvikling.

Vi skal i dette kapittelet beskrive og drøfte reindriften og dens utvikling i Norge. Vi har valgt å se på nordsamisk reindrift i indre Finnmark og sørsamisk reindrift i Trøndelag. I nord utgjøres vårt undersøkelsesområde av Vest-Finnmark reinbeiteområde, som i praksis betyr reindriften i Kautokeino kommune med sommerbeiter i kystkommuner i Vest-Finnmark og Nord-Troms. Karasjok kommune, den andre sentrale reindriftskommunen i nord, er ikke med i undersøkelsen. Den utgjør en overveiende del av Øst-Finnmark reinbeiteområde, med unntak av Tana og Varanger.

Den sørsamiske reindriften i Norge strekker seg fra Saltfjellet i nord til Elgå i Engerdal i sør, med Trollheimen som en enklave for tamreindrift i vest. I det sørsamiske området har vi fokus på reindriften og dens utvikling i Røros-området, hvis sommerbeiter er på fjellpartiet langs riksgrensen

mot Sverige på østsiden av Gauldalen fra Meråker i nord til Røros i sør, med Gåebrien sijte (Riast/Hylling) og Saanti sijte (Essand). Vinterbeitene strekker seg til Femund i sør. Området på østsiden av Femunden og rundt Femundsenden i sør er et helårsdistrikt for Svahke sijte (Elgå). Se figur 1 for oversikt over de to områdene i undersøkelsen.

Figur 1. De to undersøkelsesområdene. Skravert: vinterbeiter.

I disse områdene i nord og sør er reindriften en betydelig næring uttrykt i produksjon og sysselsetting. En annen likhet utgjøres av at de naturgitte vilkår for reinbeite er gode, og reintettheten i disse områdene er større enn for eksempel i kystområdene fra Trondheimsfjorden til Troms med mindre gunstige økologiske vilkår i ulendt terreng og fare for ising av beiter om vinteren.¹ For reindriften i sør er det verdt å være oppmerksom på at den etablerer en av per i dag få arenaer med anledning til å utøve sørsamisk språk og tradisjonell kultur. Det gir derfor mening å si at den sørsamiske reindriften utgjør et ankerfeste² for sørsamisk kultur og språk. Situasjonen i nord er i så henseende annerledes, idet reieneierne der, minst halve året, er medlemmer av lokalsamfunn der de er blant samiskspråklige sambygding-ger, ofte i samiske majoritetskommuner.

Reintallet i begge områdene har steget siden slutten av 1940-tallet. Økningene fram til 1960–1970-tallet var imidlertid moderate, og de ble betraktet som en del av oppbyggingen av næringen etter krigsskadene. Reintallet stabiliserte seg i sør, men i nord fikk man videre vekst, bare avbrutt av to katastrofeår.³ Reintallet ble fordoblet på 24 år.⁴ Utviklingen skapte bekymring både i reindriftsetaten,⁵ departementene og Stortinget.⁶ I løpet av 1980- og 1990-tallet ble det etablert som grunnpremiss for offentlig reindriftspolitik at reintallet på Finnmarksvidda var for høyt i forhold til tilgjengelige vinterbeiter. Selv om premisset er kontroversielt, har det dominert den offentlige debatten om reindriften helt til i dag. Den økonomiske utviklingen har også vært ulik, idet reindriftsfamiliene i nord ofte sliter økonomisk, mens reindriften i sør har stabilisert seg på et rimelig nivå både økologisk og økonomisk.⁷

Reieneierne foretar sine handlinger for realisering av sine verdier samtidig som de tar hensyn til strukturelle vilkår som utgjøres dels av naturgitte forhold, dels av tradisjoner, institusjoner, lover og regler. Strukturer er mulighetsskapende og begrensende for reieneierne slik for eksempel regler og naturforhold er. Denne egenskapen har Anthony Giddens kalt strukturenes

¹ Tveraa, T. et al. «What regulate and limit reindeer populations in Norway?» I *Oikos*, årg. 116 (2007): 715–716.

² Formuleringen om reindrift som et ankerfeste for samisk språk og kultur ble introdusert i samekomiteens innstilling av 1959, og den er ført videre av regjeringen i St.meld. nr. 21 (1962–1963): 15.

³ 1968 og 1973.

⁴ Fra 55 455 rein i 1965 til 110 642 i 1989.

⁵ Villmo, L. «Derfor har jeg advart.» I *Reindriftsnytt*, årg. 12, nr. 6 (1978): 2–4.

⁶ I st.meld. nr. 13 (1974–1975), s. 5, jf. Ravna, Ø. *Same- og reindriftsrett*. Oslo: Gyldendal, 2019: 371.

⁷ Empirien for denne artikkelen er både egne erfaringer og våre forskningsarbeider om samisk reindrift de siste tiårene. Vi har publisert arbeider om reindrift i nord og sør, og Riseth har med grunnlag i sitt doktorgradsarbeid publisert komparative studier om reindrift i disse to regionene.

dualitet. Johan Klemet Kalstad har vist at i reindriften vil strukturer oppetre som ressurser for en driftsform som er i samsvar med reineiernes intensjoner. Vi drøfter i dette kapittelet hvordan enkelte strukturer har virket som ressurser i sør, mens de samme strukturene har fungert som begrensninger i nord.⁸

Diskusjoner om reindrift som samisk kultur og næring har pendlet mellom synene om reindrift som et uttrykk for en hendøende kultur⁹ og samekomiteens betraktning om reindrift som et ankerfeste for samisk kultur. Rådende oppfatning i dag er at samiske reineiere legger både økonomiske og kulturelle verdier til grunn for sine handlingsvalg. Diskusjoner dreier seg mest om i hvilken grad kulturelle verdier vektlegges i økonomiske anliggender, som for eksempel i uttak av slaktedyr versus påsett av livdyr, som også omfatter tilpasningsstrategier med implikasjoner for reintallsforvaltning. *Er hovedstrategien reintallsøkning eller produktivitetsøkning?*

I det følgende skal vi etablere et bakteppe for forståelsen av nå-situasjonen og sentrale utviklingstrekk for reindriften i nord og sør. Vi skal gjøre rede for rådende reindriftspolitik og offentlig forvaltning i Norge før vi presenterer tallmessige beskrivelser av reintallsutviklingen og den økonomiske utviklingen i nord og sør. Deretter drøfter vi en mulig forklaring på likheter og ulikheter som vi har beskrevet. Det gjør vi med vekt på forhold som genererer ustabilitet i reintall i nord, mens reintallet i sør har stabilisert seg på et bærekraftig nivå.

Bakgrunn for dagens situasjon

Tamreindriften oppsto først i sør på 1500-tallet, mens den i nord ble etablert et par hundre år seinere.¹⁰ Denne overgangen har skjedd under ulike vilkår med hensyn til blant annet landskap og teknologi. I snaufjellsområder har villreinfangst foregått med fangstgjerder. I Varanger var det

⁸ Riseth, J.Å. *Sámi Reindeer Management Under Technological Change 1960–1990: Implications for Common-Pool Resource Use under Various Natural and Institutional Conditions. A Comparative Analysis of Regional Development Paths in West Finnmark, North Trøndelag, and South Trøndelag/Hedmark, Norway*. Dr. scient. Thesis, 2000: 1. Ås: Dept. of Economics and Social Sciences, Agricultural University of Norway. Seinere trykt som: Riseth, J.Å. *Modernization and pasture degradation. A comparative study of two Sámi reindeer pasture regions in Norway 1960–1990*. Saarbrücken: VDM Verlag, 2009. Jf. også Riseth, J.Å. og Vatn, A. «Modernization and Pasture Degradation: A Comparative Study of Two Sámi Reindeer Pasture Regions in Norway.» I *Land Economics*, årg. 85, nr. 1 (2009): 87–106.

⁹ Indstilling fra Lappekommisjonen (1904), se Ravna (2019): 89–91.

¹⁰ Vorren, Ø. og Manker, E. *Samekulturen. En kulturhistorisk oversikt*. Oslo: 1976: 24; Hansen, L.I. og Olsen, B. *Samenes historie fram til 1750*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2022: 188–200; Ruong 1982: 36–37; Mulk, I.M. *Sirkas – ett samiskt fångst-samhälle i förändring Kr.f.–1600 e.Kr*. Umeå/Jokkmokk: Umeå universitet, Arkeologiska institutionen og Åjtte, 1995: 254–258.

vuopmanat, som besto av konvergerende gjerder som fangarmer bygd av stein. Disse ledet inn i en innhegning med stengsel. Fangstanleggene ble stadig utviklet for effektivisering av villreinfangsten, og på et nivå på 1700-tallet lå anleggene i nord til rette for å fange inn villrein i flokker for temming. I lavlandet lenger vest og sør var fallgroper, snarer og lokkerein utbredt som teknologi til å fange inn enkeltrein.

Med nasjonalstater i Norden kom riksgrenser til å gå gjennom beitemråder for rein, og i 1751 ble en endelig grense mellom Sverige og Norge og mellom Norge og Finland fastlagt. For grensen mellom Sverige og Norge ble lappekodisillen vedtatt som et tillegg til grensetraktaten og sikret samene anledning til å krysse riksgrensene i sin forvaltning av sine sedvanemessige næringer. Fram til da hadde reindriften i nord beitet i et fellesområde for Danmark-Norge og Sverige-Finland.¹¹

I 1852 stengte Russland grensen mellom Finland og Norge, og denne grensesperringen førte til at reindriften i nord mistet deler av sine sedvanemessige vinterbeiter.¹² Med det oppsto det knapphet på beiter i nord. I den nye situasjonen valgte noen familier å bosette seg i Karesuando i Sverige, mens andre flyttet til Karasjok. Noen fortsatte nok med å nytte sine beiter i Finland, idet grensen ikke ble fysisk sperret med gjerde før vel hundre år seinere.

For en strengere forvaltning av knappe vinterbeiter fikk Finnmark sin første reindriftslov i 1854, hvor bestemmelser om fredning av mosedekke, det vil si lavbeite, mot barmarksbeiting ble sentral.

For reindriften i sør gjaldt felleslappeloven av 1883 for unionen Sverige-Norge. Mot slutten av unionstida fikk reindriften i sør tilleggslappeloven av 1897. Denne loven åpnet for en streng regulering av reindriften, og som et tiltak mot reindriften geografiske utbredelse ble grenser for lovlige distrikter for reinbeiting etablert.¹³ Med disse strukturene har sedvanemessige beiter på vestsiden av Gauldalen, Røros og Femunden blitt gjort utilgjengelige for reindriften.¹⁴ For reindriftsbefolkningen har de nye beitegrensene blitt opplevd som urettferdige strukturelle inngrep.

¹¹ Pedersen, S. *Lappekodisillen i Nord 1751–1859. Fra grenseavtale og sikring av samenes rettigheter til grensesperring og samisk ulykke*. I *Dieđut*, 3/2008. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla / Sámi University College.

¹² I 1809 hadde Finland blitt innlemmet i Russland.

¹³ Oth.Prp. No. 32 (1896). *Om Udfærdigelse af en Lov indeholdende Tilleggsbestemmelser angaaende Lapperne og Rensdyrdriften inden de søndenfor Tromsø Amt liggende Landsdele*.

¹⁴ Bekjendtgjørelse fra Det kongelige Norske Departement for det Indre. Kristiania 28de Juli 1894, jf. Kalstad, J.K. «Reintall og forvaltning.» I Fossum, B. (red.), *Åarjel-saemieh / Samer i sør. Årbok nr. 13*. Snåsa: Saemien Sijte, 2020: 145.

Fylkestinget i Finnmark frarådet i 1905 å gjøre tilleggslappeloven av 1897 gjeldende for Finnmark. Året etter holdt fylkesmannen møte med flyttsamene i Kautokeino. Dette møtet anmodet om en fornyelse av loven for reindriften i Finnmark samtidig som det «vil verne om Finnmarkens interesser og fjeldfinnernes hjemlede rettigheter».¹⁵ På møter etterfølgende år uttalte reineierne i Kautokeino blant annet at reindriften «bør ophjælpes istedenfor at umuliggjøres».¹⁶ I meldingen for Finnmark fylke 1911–1915 er reindriften omtalt som «en av fylkets viktigere næringsveier».¹⁷

Det samiske landsmøtet i Trondheim i 1917 fikk fart på utviklingen mot en ny reindriftslov, og det valgte en egen lovkomite bestående av seks medlemmer fra sør.¹⁸ I 1933 fikk reindriften i nord og sør en felles reindriftslov, men dog med enkelte bestemmelser for bare Finnmark.¹⁹

Reindriften i nord og sør gjorde ulike erfaringer under krigen i 1940–1945. I sør skjedde det tyvslakting og skyting av rein. I Røros-området måtte reineierne la sine flokker gå spredt for å unngå tyskeres nedslakting av flokkene. Etter krigen måtte driften reetableres.

I nord ble alle norske borgere tvangsevakuert sørover samtidig som alle hus og bygninger i Finnmark og Nord-Troms ble svidd av og jevnet med jorda. Reineierne i Kautokeino hadde fått ordre om å evakuere med sine reinflokker til Helligskogen, i Skibotn i Lyngen, noe de samtykket i. Tyskerne visste imidlertid ikke at det finnes to steder med samme navn. I all stillhet valgte reineierne å flytte til Helligskogen på østre del av Finnmarksvidda, nær finskegrensen. Tyskerne hadde fått forklart at flytting av flokkene måtte foretas trinnvis og i sikkakk for å unngå store sammenblandinger, nedtrækking av beiter og derav sultedød for rein. På den måten kom reinflokkene seg mot øst og ble berget.²⁰ Reinbestanden i Finnmark økte faktisk med 3000 rein i krigsårene.²¹

¹⁵ St.prp. nr. 51 (1909). *Om bevilgning til en kongelig kommission til revision av lovgivningen om fjeldfinnerne og renbeitingen i Finnmarkens amt*, 5–6.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ Særtrykk av Amtmandens Femaarsberetning 1911–1915 for Finnmark amt, jf. Kalstad, J.K. «Reindriftpolitikk og samisk kultur – en uløselig konflikt?» I *Diedut*, 2/1999. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta: 8, og Kalstad, J.K. *Boazodoallu Sámis. Plánet ruvnnuid ja eallima / Reindrift for inntekt, arbeid og kultur*. Hovedoppgave. Tromsø: Universitetet i Tromsø: 12.

¹⁸ Berg, B.A. *Reindriftsloven av 1933. Om den første reindriftsloven som omfatter hele Norge: Bakgrunn, forhistorie og innhold*. I *Diedut*, 4/1994. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta: 32–43.

¹⁹ Lov om reindriften av 12. mai 1933 / Lakka boazoelatusa birra, addjuvvum mai mano 12. bæive 1933. Oslo: Landbruksdepartementet, 1935.

²⁰ Kalstad, J.K.H.: «Samisk motstand under verdenskrigen 1940–1945.» I Henriksen, K. (red.), *Fortellinger om motstand. Nordmenn i krig fra 1939 til 1945*. Oslo: Dreyers forlag, 2019.

²¹ *Reindriften i Finnmark. Lovgivning og distriktinndeling. Forslag til ny distriktinndeling i Finnmark*. Alta: Reindriftsadministrasjonen, 1994: 110.

I nord var reindriften nomadisk lenger enn i sør, og familiene deltok ennå på 1960-tallet i flyttingene mellom vinterbeitene i innlandet og sommerbeitene ved kysten. Vinterbostedene var i nærheten av de enkelte sidaers vinterbeiter. Fra en eldre reineiers fortelling siteres: «Vi var sjølberga, og vi hadde mat og klær fra rein. Bare to ganger i løpet av vinteren besøkte vi bygda (Kautokeino) og Bossekopmarkedet hvor vi kjøpte mel, smør, kaffe, sukker og ullvarer.»²² I stor grad dreide det seg om byttehandel mellom flyttsamene og fastboende samer i innlandet og ved kysten. Etter at melking av rein tok slutt i etterkrigsårene, begynte reindriftsfamiliene å få melk fra sine fastboende verdefamilier²³ i avsidesliggende grender.

I sør erfarte reindriftsbefolkningen brudd med tilsvarende bosetnings- og driftsmønster tidligere enn i nord. Johs. Falkenberg har foretatt etnografiske studier i sør for perioden 1890–1940-årene.²⁴ Han har omtalt sentrale endringer i perioden som reindriften overgang fra kombinert melke- og kjøttproduksjon til rein kjøttproduksjon. Fra årene etter 1900 ble denne overgangen etterfulgt av fast bosetning med gårdsdrift som en tilleggsnæring til reindriften. Inngjerding og motorisering i arbeid med rein har vært to sentrale trekk ved rasjonaliseringen av reindriften. I dag skjer føring av rein både ved tilførsel av pellets og silo til vinterbeitene. Føring er i økende grad forekommende i nord, der naturlige beiter er knappe, men også i katastrofeår med unormalt store snømengder, slik som i 2020.

Overgang til fast bosetning med derav følgende spesialisering på reinprodukter for et marked innebar en svekkelse av husholdet som en enhet i reindriften både i sør og nord, men til ulike tidsperioder. Utviklingen med ny teknologi for rasjonalisering og føring har grepet inn i både hushold (husbandry) og forvaltning av rein i flokk (herding).²⁵ Denne utviklingen har hatt konsekvenser for familienes økonomi, med sterk økning i driftsutgiftene. Den eldre reineieren som er sitert ovenfor, har uttrykt det slik: «Steget er tatt over til en ny tidsepoke, som blir veldig kostbar for

²² Kalstad, J.K.H. «Reindriftpolitikk og samisk kultur – en uløselig konflikt? En studie av reindriftilpasninger og moderne reindriftpolitikk.» I *Diedut*, 2/99. Guovdageaidnu/Kautokeino: Sámi Instituhtta / Sámi allaskuvla.

²³ Familier som reindriftsamene hadde en etablert relasjon til med bytte av varer og tjenester. Ofte omtalt som gjestevensskap.

²⁴ Falkenberg, J. «Fra nomadisme til fast bosetning blant samene i Røros-traktene (1890-årene–1940-årene).» I *Áarjel-saemieh / Samer i sør 2* (1985). Snåsa: Saemien Sijte: 7–28.

²⁵ Paine, R. 1964. «Herding and Husbandry. Two basic distinctions in the analysis of reindeer management.» I *Folk*, 6: 83–88.

næringen.»²⁶ Vi skal komme tilbake til reindriftens økonomiske utvikling, som har gått i ulike retninger i nord og sør.

Reindriftspolitikken i moderne tid

For reindriften representerte strukturene fra 1970- og 1980-tallene et møte med det moderne. Politisk innbar dette møtet blant annet at reindriften oppnådde offisiell status som en næring i Norge. En endelig stadfestelse av ny status var en økonomisk avtale mellom staten og reindriftens organisasjon på linje med jordbruksavtalen. Reindrifftsavtalen av 1976 mellom staten ved Landbruksdepartementet og reineierne ved deres organisasjon Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi / Norske Reindriftssamers Landsforbund (NBR/NRL) var samtidig et resultat av forhandlingskorporatisme²⁷ i offentlig forvaltning, og den har tjent som et rammeverk for ulike støttetiltak til reindriften både i nord og sør.

Reindrifftsavtalen ble i 1978 fulgt opp av Stortinget med en ny reindrifftslov hvis formål var å etablere vilkår for «en samfunnsgagnlig utnyttning av reinbeiteressursene på en måte som gir trygge økonomiske og sosiale kår og sikrer rettighetene for dem som har reindrift som yrke, og bevarer reindriften som en viktig faktor i samisk kultur».²⁸ Den nye reindriftspolitikken var altså endringsorientert fra første stund, med en ny økonomisk reindrifftsavtale på linje med jordbruksavtalen, en ny lov og en ny forvaltning som redskaper for å støtte opp om utvikling av velstand og velferd for reindriftsbefolkningen.

Planlegging og forvaltning har plass i både forberedelser og iverksetting av politikken. I Etterkrigs-Norge har en helhetlig planlegging stått sentralt. I denne strategien er økonomisk vekst, sysselsetting og inntektsutjevning sentrale mål.

Det skulle vise seg at en samordning av forvaltning av en økologisk bærekraftig reinbestand og høy sysselsetting i reindriften er utfordrende. Johan Klemet H. Kalstad har i sin doktorgradsavhandling drøftet forholdet mellom moderne reindriftspolitik og samisk kultur. Han har konkludert med at planlegging for ensidig vekst i reindriften går dårlig sammen med hensynet til samisk kultur. Han har drøftet en alternativ planleggingsstrategi som vektlegger kunnskap, kunnskapstype og sosial læring. Han

²⁶ Kalstad, 1999: 133.

²⁷ Nordby, T. *Korporatisme på norsk 1920–1990*. Oslo: Universitetsforlaget, 1994.

²⁸ Vedtak til lov om reindrift 26. mai 1978.

mener at dette vil åpne for reineiernes deltakelse i planleggingsprosesser på eget kunnskapsgrunnlag når institusjonelle vilkår og overordnede målsetninger er fastsatt.²⁹

En ny reindriftsforvaltning ble etablert innenfor rammen for den tids kollegiale forvaltning.³⁰ Ideen var at dette møtet skulle etablere et grensesnitt med fellesskap mellom det private og det offentlige, og at det skulle gi grunnlag for samhandling mellom likeverdige aktører for en reindrift til gagn for utøverne og det omkringliggende samfunn. Loven av 1978 var en typisk fullmaktslov med vide fullmakter til forvaltningen, det vil si Kongen i statsråd og det nye reindriftsstyret med sitt sekretariat (Reindriftsadministrasjonen) i Alta.

Historien om den nye reindriftsforvaltningen er en fortelling om innføring og avvikling av en forvaltning basert på utøvelse av myndighet i kollegiale organer som reinbeitedistrikter, områdestyrer og et landsdekkende reindriftsstyre samtidig som det ble innført nye yrkestitler som *reindriftsagronom* med fokus på landbruksfaglig kompetanse framfor kontroll.³¹ Den kollegiale forvaltningen avløste lappefogdsystemet med dets tradisjoner for kontroll og myndighetsutøvelse med regelorientering og kommando. Den kollegiale forvaltningen ble avviklet i 2014, og i rapporten om evaluering av endringer i den offentlige forvaltningen er begrepene medvirkning og medbestemmelse nyttet.³² Disse står henholdsvis for informasjonsutveksling og rådslagninger i planlegging og forvaltning. Førstnevnte av disse står for en svak form for medforvaltning, mens sistnevnte betyr at aktører fra det private og det offentlige møtes for forvaltning og planlegging.³³ Om situasjonen i fiskeri og reindrift har Svein Jentoft uttrykt: «Medforvaltning innebærer samarbeid og deltakelse mellom representanter for brukergrupper, myndigheter og forskningsorganer.»³⁴

For reindriften har endringen betydd at medforvaltningsmodellen med områdestyrer på regionalt nivå har blitt erstattet av en ny forvaltning tilknyttet fylkesmennene i Nord-Norge og Trøndelag. Reindriftsstyret er et

²⁹ Kalstad, 1999: 69–75.

³⁰ Moren, J. (red.). *Den kollegiale forvaltning. Råd og utvalg i sentraladministrasjonen*. Oslo – Bergen – Tromsø: Universitetsforlaget, 1974.

³¹ Jacobsen, K.D. *Teknisk hjelp og politisk struktur*. Oslo: Universitetsforlaget, 1964.

³² Haugen, F.A., Tenge, I.M. og Strand, G.H. «Evaluering av endringer i den offentlige forvaltningen av reindriften.» *NIBIO Rapport 5*, nr. 42, 2019.

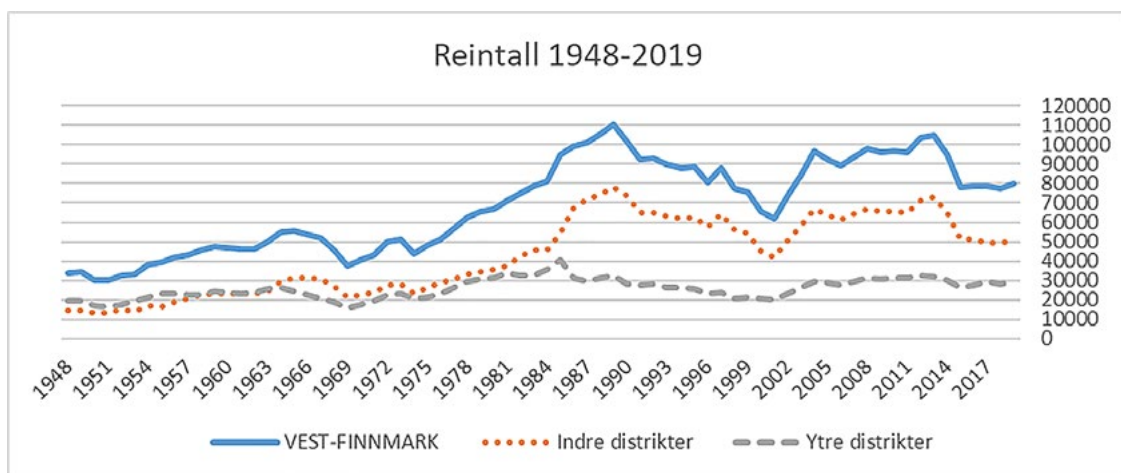
³³ Arnstein, S.R. «A ladder of citizen participation.» I *Journal of the American Institute of Planners*, årg. 35, nr. 4 (1969): 216–224.

³⁴ Jentoft, S. *Allmenningens komedie. Medforvaltning i fiskeri og reindrift*. Oslo: MAB Norway, Gyldendal, 1998.

landsdekkende organ, og det er beholdt med justeringer om blant annet oppnevning av medlemmer. Av den tidligere Reindriftsforvaltningen er sentralforvaltningen integrert som en seksjon i Landbruksdirektoratet, mens den regionale forvaltningen er overført til fylkesmennene. Reindriftsloven av 1978 ble erstattet av lov om reindrift (reindriftsloven) av 2007. Til forskjell fra loven av 1978 er den nye loven uttømmende,³⁵ og forvaltningen innebærer det et systemskifte fra formåls- og konsekvensorientering til regelanvendelse som et bærende prinsipp.³⁶ Det formal-legale innslaget i forvaltningen regionalt har altså blitt styrket, mens innslag av medforvaltning er styrket lokalt og sentralt med henholdsvis siidaenes og Sametingets deltakelse.³⁷

Reintallsutvikling

Som nevnt innledningsvis tok reintallsutviklingen i nord og sør hver sin retning fra slutten av 1960-tallet. I sør stabiliserte reintallet seg etter en reetablering og en oppbyggingsfase, mens det fortsatte å øke i nord, se figur 2.

Figur 2. Reintallsutvikling i Vest-Finnmark reinbeiteområde 1948–2019.

³⁵ Det vil være mindre behov for å tolke loven og utfylle den med forskrifter.

³⁶ Kalstad, 2020: 151–153.

³⁷ Jentoft, 1998: 181–1988.

Figuren viser at etter katastrofeåret 1968 fortsatte reintallet å stige, bare avbrutt av et mindre katastrofeår i 1973, og økte så sterkt fram til 1989, men så gikk det nedover gjennom hele 1990-tallet og nådde en bunn i 2001. Vi kan merke oss at denne bunnen fortsatt var høyere enn reintallet noen gang hadde vært på 1960- og 1970-tallet. Ny vekst fulgte fram til 2013, men så ble reintallet igjen redusert som følge av myndighetenes pålegg om reduksjoner. Figuren har også egne kurver for *indre* og *ytre* distrikter. Vi kan merke oss at tallet for ytre distrikter er tilnærmet stabilt, og at variasjonen for de indre distriktene forklarer så godt som hele totalvariasjonen. Vi kommer tilbake til dette.

Allerede fra 1981 begynte Reindriftsadministrasjonen, som en prioritert oppgave, arbeidet med å fastsette høyeste reintall per reinbeitedistrikt slik 1978-loven ga adgang til. Reindriftsstyret fastsatte øvre reintall for Vest-Finnmark i 1987.³⁸ I 1994 gjorde reindriftssjefen rede for spørsmålet om et øvre reintall per driftsenhet³⁹ som et aktuelt virkemiddel. Som en del av bakgrunnen for sin redegjørelse viste reindriftssjefen til Stortingets og Sametingets ønske om en bærekraftig ressursforvaltning samt reindriftsavtalepartenes protokoll om «[d]en ressursituasjonen næringen befinner seg i, særlig i Finnmark».⁴⁰

Etter påtrykk fra NBR/NRL oppnevnte Landbruksdepartementet i 1998 et utvalg som skulle forberede forslag til revidering av reindriftsloven. Innstillinga forelå i 2004 og satte søkelys på næringens behov og la opp til mest mulig selvstyre. Samtidig som den nye loven, som ble vedtatt i 2007, anerkjente sidaen som formell institusjon og tilla reinbeitedistriktet ressursforvaltningsansvar i utgangspunktet, styrket den nye loven også myndighetenes kontroll- og tvangshjemler. I samsvar med den nye loven ble det satt i gang nye prosesser med reintallsfastsetting for både Vest-Finnmark og Karasjok. Imidlertid manglet reindriftsmyndighetene formelle bestemmelser om reintall og beitefordeling i vår-, høst- og vinterbeitedistriktene på linje med bestemmelsene for sommerbeitedistriktene. Problematikken omkring formell regulering av

³⁸ Reindriftsstyresak 32/87, se Ims, A.Aa. og Kosmo, A.J. *Høyeste reintall for distriktene i Vest-Finnmark*. Høringsdokument. Alta: Reindriftsforvaltningen, 2001.

³⁹ Dagens siidaandel/sijteandel.

⁴⁰ *Reduksjon av reintallet i Finnmark. Øvre reintall pr. driftsenhet. Virkemidler og konsekvenser*. Rapport fra reindriftssjefen til partene i reindriftsforhandlingene. Alta: Reindriftsforvaltningen, 1994.

reintall kom dermed til syne der reinflokkene var på fellesbeite.⁴¹ En ny runde med saksbehandling om øvre reintall i Finnmark avdekket stor avstand i prosessforståelse mellom Reindrifststyret og den sentrale reindrifstforvaltningen på den ene siden og Landbruks- og matdepartementet⁴² (LMD) på den andre. Prosessene endte med at LMD påla Reindrifststyret å vedta reduksjon av reintallet for nesten 190 siidaandeler, til dels med svært høye bøter som sanksjonsmiddel.⁴³ Den pålagte reduksjonen var fullført i 2015.⁴⁴

I kontrast til dette tok reineiere i sør allerede på 1960-tallet til å arbeide for frivillige ordninger for et stabilt reintall som et sikkert økonomisk grunnlag for reineierne. I dette arbeidet var Anders Fjellheim en iverksettende aktør med sin sørsamiske reindrifsbakgrunn og deltakelse i ledelsen av NBR/NRL. I et intervju med Jan Åge Riseth i 1995 fortalte han at han var inspirert av sin bestemor, som hadde beskrevet den gamle melke-reindriften. Som ung reineier så han framgangen i landbruket, og han var på søk etter ny kunnskap som kunne gjøre reindriften til en trygg levevei. Kunnskap som en struktur, med sin dualitet, var for Anders Fjellheim både en begrensning og en ressurs. Hans egen tradisjonskunnskap virket som en taus inspirasjon. Denne type kunnskap kommer til uttrykk som praktisk bevissthet, men den kan knapt artikuleres. Det siste er i tråd med Giddens begrep om *practical consciousness*.⁴⁵

Anders Fjellheim var i denne perioden medlem av reindrifstlovkomiteen av 1960, og komiteen har i sin innstilling av 1966 omtalt den intensive reindrifstformen med dens allsidige tilpasning med mindre reinflokker og stor grad av tamhet.⁴⁶ Det var denne reindrifstformen Anders Fjellheims bestemor hadde fortalt om, og som utgjorde sørsamiske reindrifstssamers praktiske bevissthet. Imidlertid er det rimelig å anta at en aktør med Anders Fjellheims entreprenørielle egenskaper innså at han måtte styrke både sin egen og reindrifstens kunnskapsmessige basis med forskningsbasert

⁴¹ Hausner, V.H., Fauchald, P. og Jernsletten, J.L. «Community-based management: Under what conditions Do Sámi pastoralists manage pastures sustainably?» I *PLoS ONE*, årg. 7, nr. 12 (2012): e51187; Riseth og Vatn, 2009.

⁴² Navneskifte i 2004.

⁴³ Riseth, J.Å. og Lie, I. «Reindriften i Finnmarks betydning for næringsutvikling og samfunnsutvikling.» I Angell, E., Eikeland, S. og Selle, P. *Nordområdene i endring – Urfolkspolitikk og utvikling*. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2016: 182–207.

⁴⁴ Landbruksdirektoratet. «Reintallet i Finnmark er redusert» (2015, 21. august). Hentet 8. august 2016 fra <https://www.slf.dep.no/nyhetsarkiv/reindrif/reintallet-i-finnmark-er-reduisert>.

⁴⁵ Giddens, A. *The Constitution of Society*. Cambridge: Polity Press, 1984.

⁴⁶ Innstilling fra Reindrifstlovkomiteen. Komiteen oppnevnt ved kgl.res. 29.04.1960. Innstillingen avgitt 23.11.1966: 18–19.

kunnskap. Det er like rimelig å anta at han kjente til at landbrukskunnskap var i ferd med å få innpass i statens reindriftsforvaltning, og som etter hvert ble institusjonalisert med status som ekspertise på reindrift.⁴⁷

I et samarbeid med Dag Lenvik, den nytilsatte lappefogden, fant han det han søkte.⁴⁸ Dette samarbeidet representerte et møte mellom tradisjonell sørsamisk reindriftskunnskap og forskningsbasert kunnskap om lønnsomt landbruk. Fjellheim var bærer av verdier fra en intensiv reindrift basert på små reinflokker, som var hans kunnskapsmessige grunnlag fra reindriften. Lenvik sto for implementering av moderne reindriftpolitikk med målsettinger om en bærekraftig reindrift med et stabilt reintall og stabil økonomi. Sammen utviklet disse to den såkalte Røros-modellen, som i landbruksvitenskapelige fagtermer er presentert og formidlet som et opplegg for bedre utnytting av tilvekstpotensialet i reinflokken gjennom flokkstrukturering, basert på bedre gjerdesystemer, årlige reintellinger, årgangs- og individmerking samt veiing av kalv. Lenvik skriver at anført av de største reieneierne og med Anders Fjellheim som talsperson ble det argumentert for et avtalt øvre reintall for distriktet og en jevn fordeling av reintallet mellom familiene.⁴⁹ Han lyktes med å få aksept for sitt syn.

Reindriftsloven av 1978 åpnet adgang til en intern regulering av reintall. For det nye områdestyret for reindriften i sør ga det anledning til å følge opp spørsmålet om antall rein per driftsenhet.⁵⁰ Områdestyret og de aktuelle distriktene arbeidet seg i årene 1980–1984 fram til en beslutning som Reindriftsstyret seinere har sluttet seg til. Med det har reindriften i sør fått en formell organisasjon for forvaltning av beitene, reintall og fordeling av det som med små justeringer har fungert som et bærekraftig fundament for den samiske reindriftsbefolkningen i sør.⁵¹

Nord-Trøndelag fikk også en lappefogd med landbruksfaglig høyskoleutdanning,⁵² og flokkstrukturering, individmerking og kalveslakt

⁴⁷ NOU 1975: 5. *Reindrift*. Oslo: Landbruksdepartementet/Universitetsforlaget; jf. Kalstad, J.K. *Boazodoallu Sámis*. Tromsø: Universitetet i Tromsø, 1992: 47.

⁴⁸ Lenvik ble ansatt i 1969. Fjellheim fortalte Riseth i et intervju at i forbindelse med et møte i Landbruksdepartementet hadde statsråd Lyngstad spurt Fjellheim om hvem de ønsket som lappefogd, og vist ham søkerlista. Fjellheim hadde anbefalt Lenvik, som han kjente litt til siden han samarbeidet med broren Paul Fjellheim (veterinær).

⁴⁹ Lenvik, D. «Utviklingen av bærekraft i reindriften i Trøndelag og Jotunheimen – 'Røros-modellen'» I *Jord og gjerning*. Ås: Norsk Landbruksmuseum, 2005: 13–15.

⁵⁰ Nå sijteandel/siidaandel.

⁵¹ Kalstad, 2020.

⁵² Landbruksøkonomen Ansgar Kosmo, fra 1973.

spredte seg i sørsamisk område på 1980-tallet.⁵³ Sørsamisk reindrift grenser i nord til nordsamisk reindrift på Saltfjellet. Her går også grensen mellom to ulike reindriftsformer. Harald Skogseid har på grunnlag av sine empiriske studier vist at i Nordland møtes en intensiv og en ekstensiv reindriftsform. De ulike driftsformene er hos utøverne begrunnet med kulturelle verdier og idealer, og reineierne på Saltfjellet holder fast på den ekstensive driftsformen. Siden reindrift er et kultur-bærende erverv, føler det lille antall utøvere et særlig ansvar overfor sine egne tradisjoner.⁵⁴

Forskning på reintall i nord

Jan Åge Riseth og Arild Vatn⁵⁵ har konkludert med at 1970-tallets økonomiske støttetiltak ga reineierne i nord en anledning til å øke sine reinflokker. I så henseende hadde den nye reindriftpolitikken negativ effekt i nord. De komparative studiene la avgjørende vekt på ulikhetene i strukturelle forhold som beitelandskap i nord og sør, konsekvenser av ny teknologi for motorisert mobilitet fra 1960-tallet og effekter av overgangen fra tradisjonell privat beiteforvaltning fra sida til felles høst-, vinter- og vårbeiter samt den nye kollegiale forvaltningens inngripen i reindriften.

Andre forskere har blitt stående ved at økonomiske betraktninger inngår sentralt i reineiernes beslutninger om reintall, men at kulturelle betraktninger veier tyngst når reineierne tar sine endelige beslutninger. Dette synet har støtte i funnene hos Labba mfl. når det sammenfattes med at antall rein for slakting er avgjørende for reinkjøttkvantumet for salg. Den endelige konklusjonen hos Labba mfl. er: «Slaktuttaket påverkas i sin tur av konkurransen som utgår från kulturelle värderingar.»⁵⁶ I siste instans er altså kulturelle vurderinger avgjørende for reineiernes forvaltning av sitt reintall.

⁵³ Begge de nye lappfogdene i sør kom til reindriftsforvaltningen fra engasjementer som forskningsassistenter ved Statens reinforsøk, som i tillegg til veterinærmedisinsk forskning allerede fra starten av 1960-tallet også gjennomførte forsøk med kjønns- og aldersstrukturering av reinflokken (Inge Anders A. Svonni, pers. med.), jf. Skjenneberg, S. *Rein og reindrift*, Lesjaskog: Fjell-Nytt, 1965; og Skjenneberg, S. «Kalvetap og avkastning i reindriften.» I *Tidsskrift for det norske landbruk*, årg. 67, nr. 9 (1959): 243–252.

⁵⁴ Skogseid, H. *Reindriften i Salten. Beitestrategier i utmarka under naturlige forstyrrelser*. Bodø: Nordlandsforskning, 1997.

⁵⁵ Riseth og Vatn, 2009.

⁵⁶ Labba, N. mfl. «Analyse av den samiske reindriften økonomiske tilpasning. Reinen – inntektskilde eller kulturforankring?» I *Diedut*, 4/2006: 164. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.

Birgitte Ulvevadet har studert hvorfor statlige tiltak for begrensning av reintallsøkningen i nord ikke har virket etter sin hensikt. Hun viser at de største har minst interesse av å følge statlige tiltak. Reineieren med midtstore flokker er delt i to like store grupper. Blant de minste reineierne var det bare noen få som var i stand til å oppfylle reglens minstekrav til slakteuttak for å oppnå tilskudd. Ulvevadet har her støtt på reineiernes heterogenitet, og hun viser hvordan noen klarer å utnytte «tiltaksordningen uten å bidra til de ønskede resultat». ⁵⁷ Hennes hovedkonklusjon er at «penger teller, kultur avgjør». ⁵⁸ Reineierne er på den ene siden avhengige av et godt driftsresultat for å klare sine økonomiske forpliktelser, men samtidig er kulturelle verdier utslagsgivende i deres handlingsvalg.

Ragnar Nilsen og Jens Halvdan Mosli publiserte i 1994 resultater fra sin undersøkelse av virkningene av nye tilleggsnæringer og inntekter på reintall. Denne studien er basert på drift, økonomi og husholdsorganisering i det aktuelle området i nord. Et sentralt funn var at den typiske reindriftsfamilien oppfører seg annerledes enn kombinasjonsnæringsdrivende i fjordstrøkene i Troms og Finnmark. Reineierne konverterte nye ressurser til ekspansjon, og bare familier uten entydig definerte ekspansjonsmuligheter unnlot å øke reintall i den nye tilpasningen. Økning i reintallet fra 1970-tallet og utover 1980-tallet har vært mulig på grunn av eksterne inntekter fra for eksempel lønnsarbeid. ⁵⁹

Benjaminsen, Gaup Eira og Sara skriver i forordet til boka *Samisk reindrift – norske myter* (2016) at det finnes dominerende forestillinger om samisk reindrift blant myndighetene, og at disse er dårlig forankret i empirisk forskning, deriblant ideen om at det er for mange rein. ⁶⁰

Forskningsinstituttene Norut og NINA har siden slutten av 1980-tallet på oppdrag fra Reindriftsforvaltningen gjennomført flerårig overvåking av lavbeitene i Finnmark ved bruk av satellittdata og feltregistreringer i tre oppdateringer. I 2019 publiserte Norut de siste resultatene med presentasjon av dagens status for vår-, høst- og vinterbeitene. Målinger av andelen av lavrik mark i forhold til totalarealet står sentralt, og det konstateres at i dag framstår tette lavmatter i sin naturlige utforming kun i

⁵⁷ Ulvevadet, B. *Penger teller, kultur avgjør. Analyse av Statens virkemiddelbruk for å oppnå en bærekraftig reindriftsnæring i Vest-Finnmark, og reindriftssamenes reaksjoner på denne politikken*. Hovedfagsoppgave. Oslo: Universitetet i Oslo. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, 2000: 114.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Nilsen, R og Mosli, J.H. *Inn fra vidda. Hushold og økonomisk tilpasning i reindrifta i Guovdageaidnu 1960–1993*. Guovdageaidnu/Tromsø: Bajos ovdánahttinfitnodat / Norut Samfunnsforskning, 1994.

⁶⁰ Benjaminsen, T.A, Eira, I.M.G og Sara, M.N. (red.). *Samisk reindrift – norske myter*. Bergen: Fagbokforlaget, 2016.

grenseområdene mot Finland. En endelig konklusjon er at andelen lav i vinterbeitene har økt siden 2013. Økningen av lavdekket er størst på vestre del av Finnmarksvidda. Situasjonen for vår- og høstbeitene, med unntak av på vestre del av Porsangerfjorden, er ikke like positiv som for vinterbeitene.⁶¹ Forbedringer i beitekvaliteten settes i sammenheng med lettelser i beitetrykk og økninger i sommernedbøren de siste årene.⁶²

Med bakgrunn i den gjennomførte lavbeiteovervåkingen har det lenge pågått en diskusjon om reintall og beiter mellom naturvitenskapelige forskere og en gruppe forskere med fagreferanser til antropologi, tradisjonell reindriftskunnskap og politisk økologi. Diskusjonen dreier seg både om hvorvidt det rent faktisk er sammenheng mellom reintall og lavbeitestatus, og hvordan dette framstilles. Det ville føre for langt å gå inn i denne debatten,⁶³ men vi kan konstatere at Norut- og NINA-forskerne har påvist en signifikant og negativ korrelasjon mellom reintall og lavbiomasse for Vest-Finnmark både i skog og fjellhei gjennom 49 år.⁶⁴ Forenklet betyr det at selv om andre faktorer spiller inn, så går lavmengden ned når reintallet går opp. Dette er også det man ville forvente, men enkelte debattanter gikk langt i å avskrive dette forholdets forklaringsseffekt. Beiteforskerne har også påvist at gjenveksten over en syvårsperiode av nedbeitede lavområder er betydelig raskere enn forventet.⁶⁵

Reindriften i sør og i nord – likheter og ulikheter i sentrale utviklingstrekk

Samisk reindrift er basert på flyttinger mellom sommer- og vinterbeitene og med vår- og høstbeiter på flytteleiene mellom de to sesongvise

⁶¹ Johansen, B. mfl. *Finnmarksvidda – kartlegging og overvåking av reinbeiter – STATUS 2018*. Norut RAPPORT 1/2019.

⁶² Ibid.

⁶³ Benjaminsen mfl. har ført en omfattende og skarp avispolemik mot NINAs og Noruts registreringer av lavbeitetilstanden og beskrivelsene av dette, både i Dagbladet og nordnorske aviser. Argumentasjonen er gjentatt og videreført i artiklene Benjaminsen mfl. «Misreading the Arctic landscape: A political ecology of reindeer, carrying capacities, and overstocking in Finnmark.» I *Norsk Geografisk Tidsskrift*, (2015): 219–229; og Benjaminsen, «Depicting decline: images and myths in environmental discourse analysis.» I *Landscape research*, 2020.

⁶⁴ $R^2 = 0,59$, som betyr at reintallet forklarer 59 % av variasjonen i lavbiomasse, se Tømmervik, H. mfl. «Above ground biomass changes in the mountain birch forests and the mountain heaths of Finnmarksvidda, northern Norway, in the period 1957–2006.» I *Forest Ecology and Management*, årg. 257 (2009): 244–257.

⁶⁵ I gjennomsnitt 8,3 % tilvekst pr. år, se Tømmervik, H. mfl. «Rapid recovery recently overexploited winter grazing pastures for reindeer in northern Norway.» I *Fungal Ecology*, årg. 5, nr. 1 (2012): 3–15.

ytterpunktene. De beste sommerbeitene finnes i grasliene i fjelldaler, mens stabile lavbeiter for vinterhalvåret er i innlandet. Som nevnt utgjøres sommerbeitene i sør av grensefellene mot Sverige, nord for Røros. I nord utgjør så vel øyer, halvøyer og kystnære områder samt plataet inn mot Finnmarksvidda sommerbeiter. Sommerbeitene i nord er dermed ulike med hensyn til topografi, vegetasjon og klimatiske forhold. Sommerbeitenes lokalisering virker inn på flokkenes størrelse. Både Kalstad⁶⁶ og Riseth og Vatn⁶⁷ viser til at sommerbeitene i nord utgjør minimumsfaktoren i beitesystemet, mens vinterbeitene etablerer flaskehalsen i sør. Imidlertid har presset på vinterbeitene i nord økt, og vokting og kontroll av reinflokker på beite har fått stor oppmerksomhet for å unngå sammenblandinger av flokker.⁶⁸

Mellom sommerbeitene rundt Finnmarksvidda og felles høst- og vårbeiter er det ingen naturlige grenser slik det er i sør. I nord er det samtidig slik at flokkene med sommerbeiter i randen av Finnmarksviddeplataet, som blir omtalt som *innerdistrikter*, har en strategisk gunstig plassering i forhold til fellesbeitene på plataet. På den måten har flokkene fra innerdistriktene en gunstig plassering i reindriftens flyttesystem, og de er fremst i køen for flytting fra sommerbeitene til høstbeitene og videre til vinterbeitene. Tilsvarende er de samme flokkene sist i køen for vårflytting tilbake til sommerbeitene. På den måten kalver simlene fra disse flokkene på vår- og høstbeiter, og noen kan fristes til å la simlene kalve innenfor grensen for vinterbeitene. Det er gunstig for kalvingsresultatet og følgelig for reintallsøkning, se figur 2. En del av disse distriktene har dessuten økt sin andel av vinterbeitene fra 1960-tallet til 1990-tallet.⁶⁹

Riseth og Vatn konkluderer med at beiteforvaltningen i nord er mer krevende enn i sør der de sesongvise beitene er adskilt med naturlige grenser. I dag er mangel på naturlige grenser kompensert med inngjerding av barmarksbeitene, mens gjerder i sør brukes som stengsel. Andre strukturelle forskjeller er etablert av at reindriften i nord er betydelig større i omfang enn i sør. Det er med andre ord flere enheter og aktører i nord enn i sør, og følgelig er reintallet totalt langt høyere i nord enn i sør. I tabellen nedenunder har vi satt opp antall sida-/sijteandeler

⁶⁶ 1999: 113–115.

⁶⁷ 2009: 96.

⁶⁸ Med hjemmel i reindriftslovens paragraf 58 skal hvert distrikt utarbeide regler for sitt beitebruk. Reglene skal inkludere grenser for beiter distriktets vintersidaer nytter.

⁶⁹ Riseth, J.Å. 2009 [2000]: 178.

og antall personer registrert tilhørende reindriften for de to aktuelle reinbeiteområdene.

I 1980 ble driftsenhet i henhold til loven av 1978 registrert for første gang. Fra og med reindriftsloven av 2007 blir driftsenhet benevnt som *siidaandel* i nord og *sijteandel* i sør.

Tabell 1. Antall siida-/sijteandeler, personer og årsverk i nord og sør.

Enheter/år	Nord				Sør			
	1989	1999	2009	2018	1989	1999	2009	2018
Siida-/sijteandeler	294	221	217	212	34	31	30	30
Personer*	1356	1399	1717	1548	76	94	153	159

* I 1989 personer i siida-/sijteandeler, i 1999 personer i aktive driftsenheter + driftsenheter under omstilling, 2009 og 2018: personer tilknyttet siida-/sijteandelene i reinbeiteområdene. Kilde: Reindriften ressursregnskap og melding om reindrift og opplysninger fra reindriftsseksjonen i Landbruksdirektoratet.

Vi ser i tabellen ovenfor at antall siida-/sijteandeler er redusert i begge områdene. I nord er reduksjonen betydelig, med 28 prosent. I sør er nedgangen på rundt 10 prosent. Selv om registreringskriteriene for antall personer har skiftet, er det klare tendenser i begge områder. I nord har antall tilknyttede personer per siidaandel økt, men passert en topp, og det kan være under stabilisering. Det er dette antallet som i en rapport fra Bajos i 1990 er omtalt som en opphoping av folk, samtidig som den er forklart som en av hovedårsakene til overbeiting og sviktende økonomi i kjøttproduksjonen i enkelte områder i nord.⁷⁰ I sør var dette tallet langt lavere, men det har økt og er på nivå med tallene for nord for tre tiår siden.

Landbruksdirektoratet utarbeider årlig et totalregnskap for reindriften i Norge, og med dette som kilde samt et utdrag fra reindriftsseksjonen i Landbruksdirektoratet⁷¹ har vi satt sammen en tabell for siida-/sijteandelene gjennomsnittlige inntekter og vederlag for arbeid i nord og sør.

⁷⁰ Reindriften framtid i Guovdageainnu suohkan / Kautokeino kommune. Guovdageaidnu: A/L Bajos, 1990: 7.

⁷¹ Linn Strifeldt Walseth har velvilligst sendt med e-mail et sammendrag av totalregnskapene.

Tabell 2. Gjennomsnittlig vederlag til arbeid og egenkapital (reinflokk m.m.) pr. årsverk og siida-/sijteandel i reindriften i nord og sør for årene 1989, 1999, 2017 og 2018.

Nord			Sør	
År/pr. enhet	Årsverk	Siidaandel	Årsverk	Sijteandel
1989	37 515	71 945	148 762	188 147
1999	23 550	43 050	299 549	396 178
2017	71 291	122 927	387 618	620 188
2018	112 461	183 349	367 241	599 828

Kilde: Reindriftenes ressursregnskap og opplysninger fra Landbruksdirektoratet.

Ulikheter i den økonomiske situasjonen blant reindriftsbefolkningen i nord og sør er markant. Her vises klare forskjeller i gjennomsnittlige inntekter per enhet og årsverk. Den økonomiske situasjonen for reindriftsbefolkningen i nord er rett og slett vanskelig. Det er derfor ingen grunn til å mene at de økonomiske forholdene har motivert reindriftsungdommen til å fortsette i næringen. Bare to av et utvalg på 135 respondenter i en spørreundersøkelse har svart at inntekt har vært motiverende for dem til å velge reindrift som yrke. Et flertall på 100 respondenter har oppgitt ønske om å etterleve familiens tradisjoner som en grunn, og som det konkluderes fra Sara og Karlstad: «Dette forklarer til dels hvorfor så mange av reindriftsutøverne holder seg til reindriften selv om utsiktene er vanskelige.»⁷²

Reineierne i nord og sør som aktører i den nye forvaltningen

Reindriftenes offentlige forvaltning var som foran omtalt, etablert innenfor den korporative beslutningskanalen, som i det norske politisk-administrative system omfattet lønnsforhandlinger, overføringer til primærnæringer samt statlige utvalg, styrer og lignende under forvaltningen.⁷³ De nye

⁷² Sara, A. og Karlstad, S. *Reindriften i Vest-Finnmark – omstilling, utvikling eller avviking. En spørreundersøkelse blant reindriftsbefolkninga i Kautokeino reinsogn*. Guovdageaidnu/Alta: Sámi Instituhtta / NIBR, 1993: 101.

⁷³ Nordby, T. *I politikkens sentrum. Variasjoner i Stortingets makt 1814–2004*. Oslo: Universitetsforlaget, 2004: 161.

kollegiale styringsorganene var for iverksetting av den nye reindriftspolitikken, og med det hadde reineierne fått nye muligheter for deltakelse i planlegging av framtidig utvikling med myndighetsutøvelse.⁷⁴

Deltakelse i styringsorganene var altså både en ny informasjonskanal og en anledning til å påvirke utviklingen. Beslutninger i kollegiale organer er fattet etter forhandlinger, og de er ofte et resultat av kompromisser og sjelden av formelle avstemninger. Beslutninger fra den korporative kanalen betinger ressurser og forutsetninger for strategisk tenkning samt formulering av egne løsningsforslag.

Deltakende reieiere fra sør hadde flere forutsetninger og relevant erfaring for deltakelse i det nye forvaltningssystemet. For det første hadde de kunnskaper i norsk. Sørsamene var tidlig ute med etablering av interesseorganisasjoner, og de første var virksomme på begynnelsen av 1900-tallet. I etterkrigstidas reindriftssamiske organisering har sørsamene vært sentrale.⁷⁵

Ifølge Riseth og Vatn var ledende reieiere i sør på den tid engasjert i rekruttering av personer med forskningsbasert kunnskap til aktuelle stillinger i offentlig reindriftsforvaltning i sin region, og de anså landbruksvitenskapelig kunnskap som relevant. I nord har det vært begrenset etterspørsel etter tilsvarende kunnskap.⁷⁶

Reieierne i nord hadde svake kunnskaps- og erfaringsmessige forutsetninger for planlegging og forvaltning, og de var ofte opptatt av «nære» utfordringer. Det kunne være spørsmål om egen flokks plass i beitesystemet, fordeling av driftsenheter med mer. Det betyr at reindriftspolitikkerne i nord la mest vekt på sin egen, sin families og sin slekts situasjon og oppgaver på et operativt nivå, mens reindriftspolitikkerne i sør tok fatt på oppgaver i et utviklingsperspektiv. Reieierne i sør hadde med andre ord fokus på strategiske forhold knyttet til generelle vilkår for sin næring og situasjon. Toneangivende ledere i sør var blant annet tidlig ute med aktualisering av hensynet til et bærekraftig reintall. Riseth og Vatn har vist til at i synet på endringene i samspillet mellom eksterne og interne institusjonelle vilkår var det meningsforskjeller mellom reieierne i sør og nord.⁷⁷

⁷⁴ Kalstad, 2020.

⁷⁵ Riseth og Vatn, 2009: 100–101.

⁷⁶ Riseth og Vatn, 2009: 101.

⁷⁷ Riseth, 2000, 2009; jf. Riseth og Vatn, 2009.

Reindriftspolitik i nord og sør

I løpet av 1980-tallet ble det innført differensierte minstekrav til slakteuttak for å oppnå driftstilskudd over reindriftsavtalen mellom indre og ytre distrikter i nord. Reindriftsavtalen var et sentralt virkemiddel for implementering av den nye reindriftspolitikken. Imidlertid vant ikke avtalen gjenklang i nord slik den gjorde i sør. I nord ble avtalens bestemmelser om slakteuttak og reintall betraktet som hindringer for utvikling av deres reindrift, mens den nye reindriftspolitikkenes målsettinger falt sammen med reindriftens tradisjoner i sør om reintall og produktivitet per rein.

Boka *Samisk reindrift – norske myter* (op.cit.) og artikler som har fulgt i kjølvannet, fremmer skarp kritikk mot statens reindriftspolitik på flere felter, også av Røros-modellen som produksjonsmodell anvendt i nord. Andrei Marin mfl. har gjort beregninger basert på den offentlige næringsstatistikken. Forfatterne er kommet til at det over tid (37 år) er liten (innerdistrikter) eller ingen (ytre distrikter) sammenheng mellom reintall og slaktevekter.⁷⁸ Etter vårt skjønn er det viktigste med disse resultatene at de påviser svakheter i beslutningsgrunnlaget for reindriftsmyndighetenes reintallsvedtak. I så måte utfyller de kritikken som er lagt fram i tidligere evalueringer.⁷⁹

Marin mfl. fant også at selv om produktiviteten per rein er dobbelt så høy i sør som nord, så er produktiviteten per arealenhet (km²) på samme nivå⁸⁰ som i sør⁸¹, selv om det er langt større variasjon mellom årene.⁸² Det kan imidlertid være grunn til å reflektere litt over dette alternative produktivetskriteriet og hvor relevant det kan være. Hva forteller kg kjøtt per km² om verdien av produksjonen? Ifølge Ressursregnskapet 2018–2019 var 83 prosent av slaktedyrene i Vest-Finnmark kalv. Med lave kalvevekter⁸³ og

⁷⁸ Benjaminsen mfl. *Samisk reindrift – norske myter*, 2016. Oppdatert i: Marin, A. mfl. «Productivity beyond density: A critique of management models for reindeer pastoralism in Norway.» I *Pastoralism: Research, Policy and Practice*, 2020.

⁷⁹ Joks, S. mfl. *Reintallet i Vest-Finnmark. Forskningsbasert vurdering av prosessen rundt fastsettelse av høyeste reintall i Vest-Finnmark*. Guovdageaidnu: Samisk Høgskole, 2006.

⁸⁰ Faktisk noe høyere i gjennomsnitt.

⁸¹ Marin mfl., 2020.

⁸² Her er det viktig å være oppmerksom på at snømengden på vinterbeitene normalt er langt større i sør enn i nord.

⁸³ For de siste 10 driftsår varierte gjennomsnittsvekta for slaktet kalv i Vest-Finnmark mellom 16,0 og 17,3 kg. Et mindre antall distrikter/sidaer ligger dessuten jevnlig under 15 kg gjennom samme tiårsperiode. Dette tilsier at en betydelig andel av slaktekvantumet må være kalv med slaktevekter fra 15 kg og nedover.

prisdifferensiering etter vekt ville utvilsomt bildet for nord vært mindre flatterende ved en beregning av *produksjonsverdi* per arealenhet.

Dersom man først sammenlikner produktiviteten i nord og sør, er bruken av tilleggsfôring også en viktig side av tilpasningssituasjonen. Mens tilleggsfôring i sør nyttes bare under spesielle forhold,⁸⁴ har den i nord tatt de siste tiårene. Praksisen fikk økende relevans på slutten av 1990-tallet. Katastrofevinteren 1996–1997 og minskende lavressurser satte dette spørsmålet på spissen.⁸⁵

I disse årene var den samiske reindriften i Finland, like over landegrensen, kommet så langt i å tilskuddsfôre etter mønster av den finske reindriften lenger sør at finske forskere stilte spørsmål om man var i ferd med å bli avhengig av denne praksisen. Allerede den gang kunne man ane at situasjonen i Finnmark liknet mer på situasjonen i Finland enn det man helst ville se. Det var da mulig å spørre seg om hva konsekvensen ville bli dersom den store beitebelastningen på lavbeitene i indre Finnmark fortsatte. Ville kanskje fôringskostnadene tvinge folk ut av næringen?⁸⁶ Vi ba seniorrådgiver Johan Ingvald Hætta om hans vurdering av utviklingen og situasjonen to tiår seinere:

Tilleggsfôringen⁸⁷ har de siste 10–15 årene økt litt etter litt i omfang ... det er blitt stadig vanligere å fôre gjennom ettervinteren for å sikre simlenes kondisjon og dermed både kalvingsresultatet og kalvenes overlevelse gjennom den første kritiske perioden. Det har også driftsmessige fordeler gjennom at man får tammere og mer letthåndterlig rein. Det er nok allerede slik at reindriften i Vest-Finnmark gjennomgående er avhengig av tilleggsfôring.

Selv om vinterbeitene er noe bedret, er den interne konkurransen så sterk at det er mange som investerer mye for å holde seg i næringen, både av ektefelles inntekt og egne ekstrasjober. Selvsagt

⁸⁴ Reindriftsdirektør Camilla Knutsen og reineierne Inge Even Danielsen og Mats Kappfjell har bekreftet at fôring av rein er lite utbredt i sør, men at det forekommer i forbindelse med temming av rein, innkjøp av rein o.l. I Nordland har reneierne på Saltfjellet, i Ildgruben og Byrkjê sifter fôret på grunn av uklarheter om deres vinterbeiter i Sverige som et ledd i reinbeitekonvensjonen mellom Norge og Sverige.

⁸⁵ Riseth, 2000: 218.

⁸⁶ Riseth, 2000: 218–219.

⁸⁷ Det begynte med tørrhøy, gikk etter hvert over til rundballer, som ofte var tunghåndterlige, men de siste årene har det industrielt framstilte reinfôret fått høy kvalitet og er heller ikke avskrekkende dyrt, og det er dermed blitt primærfôret.

er det noen som har kulturelle betenkeligheter, men økonomien overstyrer dette for de fleste, så tilleggsføring er nok kommet for å bli. Reineiernes økte kompetanse om gjennomføring av føring var dessuten en forutsetning for det store føringsprosjektet som utvilsomt reddet reinbestanden fra en omfattende sultkatastrofe⁸⁸ våren 2020 på grunn av de unormalt store snømengdene som dekket all vegetasjon over milevide områder.⁸⁹

Beiteovervåkingsprogrammet gjennomført av Norut og NINA og tilknyttet publisering har som nevnt påvist at det er en systematisk sammenheng mellom beitetrykk og lavbeitetilstand gjennom 49 år, og at lavbeitene har vært sterkt nedslitt, men at situasjonen nå er en del bedret som følge av lavere reintall, og at gjenvekstpotensialet er større enn forventet. Økonomien er som påvist foran, fortsatt svak slik at de fleste reineiere i nord er avhengige av andre inntekter for å klare seg (*birget*).⁹⁰ Det er dessuten mye som tyder på at reindriften i nord i løpet av to tiår er blitt avhengig av nye kostnader til føring, uten at dette har lettet konkurransesituasjonen.

I Gåebrien sijte (Riast/Hylling), og etter hvert i det meste av sørsamisk område, Varanger og så videre, var reineierne tilstrekkelig enige om å holde et begrenset reintall og satse på kalveslakt. Med høyt reintall blir vektene for lave til at modellen gir god økonomi. I tillegg bør man huske at modellen ble utviklet på 1970–1980-tallet i et tilnærmet rovdryffritt miljø, og at klimaendringene siden da har økt ustabiliteten i reindriften tilpasnings-situasjon.

Vi har lagt til grunn ulikheter i reineiernes handlingsvalg i nord og sør. Reineiernes valg i sør falt sammen med overordnede målsettinger i reindriftspolitikken. Dette sammenfallet var også en forutsetning for at Røros-modellen lyktes, altså frivillighet og samhandling mellom reineierne og forvaltning for implementering av reindriftspolitikken målsettinger. I nord så reineierne på samme fenomen som en bremsekloss for reindriften utvikling.

⁸⁸ Uten føringsprosjektet kunne vårflokken 2020 i verste fall blitt redusert så mye som ned til 30 prosent av året før.

⁸⁹ Intervju 26.11.2020 med seniorrådgiver Johan Ingvald Hætta, Landbruksdirektoratet. Hætta har fulgt reindriften i Vest-Finnmark nært, helt siden oppveksten i Kautokeino på 1960-tallet. I løpet av karrieren har han vært både reindriftsagronom og fungerende reindriftsjef.

⁹⁰ Kalstad, 1999: 161–163.

Konklusjon

Vi har analysert sentrale strukturer og fortolket reineiernes handlingsvalg, og vi har konkludert med at i nord har veksten i reintallet vært drevet av reineiernes verdsetting av en stor reinflokk, i strid med moderne reindriftspolitikkk.

Den nye kollegiale forvaltningen med medbestemmelse fra 1970-tallet virket etter sin hensikt i sør, og reineierne konverterte reglene, som nye strukturer, til en ressurs for sin reindrift basert på små flokker.

I nord fant den aldri sin plass som et medforvaltningsorgan, men den ble i stedet betraktet som en statlig bremskloss for forvaltning av deres næring. For reintallsutviklingen i nord vil det være nødvendig med en analyse av de økonomiske strømmene til reindriften. En slik analyse må inkludere både innholdet og formen i strømmene. Konkret vil det bety en gjennomgang av formål, mengden av penger, budsjettperioder og forholdet mellom støtte til fellestiltak og overføringer til den enkelte.

Kulturelle verdier har vært utslagsgivende i reineiernes forvaltning av sine reinflokker, og en konklusjon er at ulikheter i den kulturelle verdien av en reinflokk har ført til ulikheter i reintallsutviklingen og i den økonomiske situasjonen i nord og sør. Også reindriften styringssystem har vært delt i oppfatningen av hva reindriften bør utvikles til. Det har svekket styringssystemet i konkretiseringen av vilkårene for næringen. I en slik situasjon må de institusjonelle vilkår (legale, normative og kulturelt-kognitive vilkår)⁹¹ komme i fokus for en felles oppfatning.

Reindriften berører samiske lokalsamfunn som en vesentlig del av det materielle grunnlaget for bosetning og kultur. For reindriften legitimitet og hensynet til samfunnsgagnet er det avgjørende at styringssystemet har aksess for flere parter enn reineiere. Når institusjonelle vilkår er etablert og har funnet sin plass, vil reineierne legitimt kunne realisere individuelle intensjoner og planer for sin reindrift.

⁹¹ Scott, W.R. og Christensen, S. (red.). *The Institutional Construction of Organizations. International and Longitudinal Studies*. London: Sage Publications, 1995: xi–xix; Kalstad, 1999: 51–53.

Referanser

- Arnstein, Sherry R. «A ladder of citizen participation.» I *Journal of the American Institute of Planners*, årg. 35, nr. 4 (1969): 216–224.
<https://doi.org/10.1080/01944366908977225>
- Benjaminsen, Tor A., Inger Marie Gaup Eira og Mikkel Nils Sara (red.). *Samisk reindrift – norske myter*. Bergen: Fagbokforlaget, 2016.
- Benjaminsen, Tor A., Hugo Reinert, Espen Sjaastad og Mikkel Nils Sara. «Misreading the Arctic landscape: A political ecology of reindeer, carrying capacities, and overstocking in Finnmark.» I *Norsk Geografisk Tidsskrift*, 2015: 219–229.
<https://doi.org/10.1080/00291951.2015.1031274>
- Benjaminsen, Tor A. «Depicting decline: images and myths in environmental discourse analysis.» I *Landscape research*, 2020. <https://doi.org/10.1080/01426397.2020.1737663>
- Berg, Bård A. «Reindriftsloven av 1933. Om den første reindriftsloven som omfatter hele Norge: Bakgrunn, forhistorie og innhold.» I *Diedut*, 4/1994. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta / NSI: 32–43.
- Bekjendtgjørelse fra Det kongelige Norske Departement for det Indre. Kristiania 28de Juli 1894.
- Falkenberg, Johannes. «Fra nomadisme til fast bosetning blant samene i Røros-traktene (1890-årene–1940-årene.» I *Åarjel-saemieh / Samer i sør 2*, 1985. Snåsa: Saemien Sijte: 7–28.
- Giddens, Anthony. *The Constitution of Society*. Cambridge: Polity Press, 1984.
- Hansen, Lars Ivar og Bjørnar Olsen. *Samenes historie fram til 1750*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2022: 188–200.
- Haugen, Finn-Arne, Ingrid M. Tenge og Geir-Harald Strand. «Evaluering av endringer i den offentlige forvaltningen av reindriften.» *NIBIO Rapport 5*, nr. 42, 2019.
- Hausner, Vera H., Per Fauchald og Johnny-Leo Jernsletten. «Community-based management: Under what conditions do Sámi pastoralists manage pastures sustainably?» I *PLoS ONE*, årg. 7, nr. 12, 2012: e51187.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0051187>
- Indstilling fra den ved Stortingets Beslutning af 27de Juli 1897 og Kongelig Resolusjon av 9de September s.A. nedsatte Kommision, der har havt at tage under Overveielse, hvilke Lovregler m.v. vedkommende Lappevæsenet der bliver at istandbringe, efterat Lov om Lapperne i de forenede Kongeriger Norge og Sverige af 2den Juni 1883 er traadt ud af Kraft, Kristiania 1904.

- Innstilling fra Reindriftslovkomiteen. Komiteen oppnevnt ved Kgl. Res. 29.04.1960. Innstillingen avgitt 23.11.1966: 18–19.
- Ims, Anders Aa. og Ansgar J. Kosmo. *Høyeste reintall for distriktene i Vest-Finnmark*. Høringsdokument. Alta: Reindriftsforvaltningen, 2001.
- Jacobsen, Knut Dahl. *Teknisk hjelp og politisk struktur*. Oslo: Universitetsforlaget, 1964.
- Jentoft, Svein. *Allmenningens komedie. Medforvaltning i fiskeri og reindrift*. Oslo: MAB Norway / Gyldendal, 1998.
- Johansen, Bernt, Hans Tømmervik, Jarle Bjerke og Corine Davids. «Finnmarksvidda – kartlegging og overvåking av reinbeiter – STATUS 2018.» *Norut RAPPORT* 1/2019. <https://www.landbruksdirektoratet.no/no/reindriften/for-siidaandeler/publikasjoner/attachment/77988?ts=16ff0210b18&download=true>
- Joks, Solveig, Ole Henrik Magga, Svein D. Mathiesen og Isak Mathis Henriksen. *Reintallet i Vest-Finnmark. Forskningsbasert vurdering av prosessen rundt fastsettelse av høyeste reintall i Vest-Finnmark*. Guovdageaidnu: Samisk Høgskole, 2006.
- Kalstad, Johan Klemet. *Boazodoallu Sámis. Plánet ruvnnuid ja eallima / Reindrift for inntekt, arbeid og kultur*. Tromsø: Institutt for samfunnsvitenskap, Universitetet i Tromsø, 1992.
- Kalstad, Johan Klemet Hætta. «Reindriftpolitikk og samisk kultur – en uløselig konflikt? En studie av reindriftstilpasninger og moderne reindriftpolitikk.» I *Diedut*, 2/99. Guovdageaidnu/Kautokeino: Sámi Instituhtta / Sámi allaskuvla, 1999.
- Kalstad, Johan Klemet Hætta. «Samisk motstand under verdenskrigen 1940–1945.» I Henriksen, Kjetil (red.), *Fortellinger om motstand. Nordmenn i krig fra 1939 til 1945*. Oslo: Dreyers forlag, 2019.
- Kalstad, Johan Klemet. «Reintall og forvaltning.» I Fossun, Birgitta (red.), *Áarjel-saemieh / Samer i sør*. Årbok nr. 13. Snåsa: Saemien Sijte, 2020: 151–153.
- Labba, Niklas, Svein-Ole Granefjell, Bjørn Linder og Jan Åge Riseth. «Analyse av den samiske reindriftens økonomiske tilpasning. Reinen – inntektskilde eller kulturforankring?» I *Diedut*, 4/2006. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.
- Landbruksdirektoratet. *Reintallet i Finnmark er redusert*. Hentet 8. august 2016 fra <https://www.slf.dep.no/no/nyhetsarkiv/reindrift/reintallet-i-finnmark-er-reduisert>. 2015 (21. august).

- Lenvik, Dag. «Utviklingen av bærekraft i reindriften i Trøndelag og Jotunheimen – ‘Røros-modellen’.» I *Jord og gjerning*. Ås: Norsk Landbruksmuseum, 2005: 13–15.
- Lov om reindriften av 12. mai 1933 / Lakka boazoælatusa birra, addjuvvum mai mano 12. bæive 1933. Oslo: Landbruksdepartementet, 1935.
- Marin, Andrei, Espen Sjaastad, Tor A. Benjaminsen, Mikkel Nils M. Sara og Erik Johan Langfeldt Borgenvik. «Productivity beyond density: A critique of management models for reindeer pastoralism in Norway.» I *Pastoralism: Research, Policy and Practice*, årg. 10, nr. 9 (2020). <https://doi.org/10.1186/s13570-020-00164-3>
- Moren, Jorolv (red.). *Den kollegiale forvaltning. Råd og utvalg i sentraladministrasjonen*. Oslo – Bergen – Tromsø: Universitetsforlaget, 1974.
- Mulk, Inga-Maria. *Sirkas – ett samiskt fångstasamhälle i förändring Kr.f.–1600 e.Kr.* Umeå/Jokkmokk: Umeå universitet, Arkeologiska institutionen og Åjtte, 1995.
- Nilsen, Ragnar og Jens Halvdan Mosli. *Inn fra vidda. Hushold og økonomisk tilpasning i reindrifta i Guovdageaidnu 1960–1993*. Guovdageaidnu/Tromsø: Bajos ovdánahtinfittnodat / Norut Samfunnsforskning, 1994.
- Nordby, Trond. *Korporatisme på norsk 1920–1990*. Oslo: Universitetsforlaget, 1994.
- Nordby, Trond. *I politikkens sentrum. Variasjoner i Stortingets makt 1814–2004*. Oslo: Universitetsforlaget, 2004.
- NOU 1975: 5. *Reindrift*. Oslo: Landbruksdepartementet/Universitetsforlaget.
- Oth.Prp. No. 32 (1896). *Om Udfærdigelse af en Lov indeholdende Tillægsbestemmelser angaaende Lapperne og Rensdyrdriften inden de søndenfor Tromsø Amt liggende Landsdele*.
- Paine, Robert. «Herding and Husbandry. Two basic distinctions in the analysis of reindeer management.» I *Folk*, 6 (1964): 83–88.
- Pedersen, Steinar. «Lappekodusillen i Nord 1751–1859. Fra grenseavtale og sikring av samenes rettigheter til grensesperring og samisk ulykke.» I *Diedut*, 3/2008. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla / Sámi University College.
- Ravna, Øyvind. *Same- og reindrifftsrett*. Oslo: Gyldendal, 2019.
- Reduksjon av reintallet i Finnmark. Øvre reintall pr. driftsenhet. Virkemidler og konsekvenser*. Rapport fra reindriftsjefen til partene i reindrifftsforhandlingene. Alta: Reindrifftsadministrasjonen, 1994.
- Reindriften i Finnmark. Lovgivning og distriktsinndeling. Forslag til ny distriktsinndeling i Finnmark*. Alta: Reindrifftsadministrasjonen, 1994.

- Reindriftens framtid i Guovdageainnu suohkan / Kautokeino kommune. Guovdageaidnu: A/L Bajos, 1990.*
- Riseth, Jan Åge. «Sámi Reindeer Management Under Technological Change 1960–1990: Implications for Common-Pool Resource Use under Various Natural and Institutional Conditions. A Comparative Analysis of Regional Development Paths in West Finnmark, North Trøndelag, and South Trøndelag/Hedmark, Norway.» Dr. scient. Thesis 2000: 1. Dissertation. Ås: Department of Economics and Social Sciences, Agricultural University of Norway. http://dlc.dlib.indiana.edu/dlc/bitstream/handle/10535/3618/sami_reindeer_management_under_technological_change_1960_to_1990_implications_for_common_pool_resource_use_norway.pdf?sequence=1
- Riseth, Jan Åge. *Modernization and pasture degradation. A comparative study of two Sámi reindeer pasture regions in Norway 1960–1990.* Saarbrücken, VDM Verlag, 2009. ISBN 978-3-639-16485-5.
- Riseth, Jan Åge og Arild Vatn. «Modernization and Pasture Degradation: A Comparative Study of Two Sámi Reindeer Pasture Regions in Norway.» I *Land Economics*, årg. 85, nr. 1 (2009): 87–106.
<https://doi.org/10.3368/le.85.1.87>
- Riseth, Jan Åge og Ivar Lie. «Reindrifta i Finnmarks betydning for næringsutvikling og samfunnsutvikling.» I Angell, Elisabeth, Sveinung Eikeland og Per Selle. *Nordområdene i endring – Urfolkspolitikk og utvikling.* Oslo: Gyldendal Akademisk, 2016: 182–207.
- Ruong, Israel. *Samerna i historien och nutiden.* Stockholm: Bonnier Fakta, 1982: 36–37.
- Samekomiteen. *Innstilling fra komiteen til å utrede samespørsmål.* Oslo: Kirke- og undervisningsdepartementet, 1959.
- Sara, Anders og Stig Karlstad. *Reindriften i Vest-Finnmark – omstilling, utvikling eller avvikling. En spørreundersøkelse blant reindriftsbefolkninga i Kautokeino reinsogn.* Guovdageaidnu/Alta: Sámi Instituhtta / NIBR, 1993.
- Scott, W. Richard og Christensen, Søren (red.). *The Institutional Construction of Organizations. International and Longitudinal Studies.* London: Sage Publications, 1995.
- Skjenneberg, Sven. «Kalvetap og avkastning i reindriften.» I *Tidsskrift for det norske landbruk*, årg. 67, nr. 9 (1959): 243–252.
- Skjenneberg, Sven. «Rein og reindrift.» I *Fjell-Nytt*, Lesjaskog, 1965.
- Skogseid, Harald. *Reindriften i Salten. Beitestrategier i utmarka under naturlige forstyrrelser.* Bodø: Nordlandsforskning, 1997.

- St.meld. nr. 21 (1962–1963). *Om kulturelle og økonomiske tiltak av særlig interesse for den samisktalende befolkning*. Oslo: Kirke- og undervisningsdepartementet.
- St.meld. nr. 13 (1974–1975). *Om en aksjonsplan for de sentrale samiske bosettingsområder*. Oslo: Landbruksdepartementet.
- St.prp. nr. 51 (1909): 5–6. *Om bevilgning til en kongelig kommission til revision av lovgivningen om fjeldfinnerne og renbeitingen i Finnmarkens amt*.
- Særtrykk av amtmandens femaarsberetning 1911–1915 for Finnmark amt.
- Tveraa, T. et al. «What regulate and limit reindeer populations in Norway?» I *Oikos*, årg. 116 (2007): 715–716. <https://doi.org/10.1111/j.0030-1299.2007.15257.x>
- Tømmervik, Hans, Bernt Johansen, Jan Åge Riseth, Stein-Rune Karlsen, Birger Solberg og Kjell Arild Høgda. «Above ground biomass changes in the mountain birch forests and the mountain heaths of Finnmarksvidda, northern Norway, in the period 1957–2006.» I *Forest Ecology and Management*, årg. 257 (2009): 244–257. <https://doi.org/10.1016/j.foreco.2008.08.038>
- Tømmervik, Hans et al. «Rapid recovery recently overexploited winter grazing pastures for reindeer in northern Norway.» I *Fungal Ecology*, årg. 5, nr. 1 (2012): 3–15. <https://doi.org/10.1016/j.funeco.2011.08.002>
- Ulvevadet, Birgitte. *Penger teller, kultur avgjør. Analyse av statens virkemiddelbruk for å oppnå en bærekraftig reindriftsnæring i Vest-Finnmark, og reindriftssamenes reaksjoner på denne politikken*. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Oslo: Universitetet i Oslo, 2000.
- Vedtak til lov om reindrift 26. mai 1978.
- Villmo, Loyd. «Derfor har jeg advart.» I *Reindriftsnytt*, årg. 12, nr. 6 (1978): 2–4.
- Vorren, Ørnulv og Ernst Manker. *Samekulturen. En kulturhistorisk oversikt*. Oslo: Universitetsforlaget, 1976: 24.